

Uličný, Marián

Veľká stredoveká kolonizácia a keramická produkcia na východnom Slovensku

Archaeologia historica. 2003, vol. 28, iss. [1], pp. 611-620

ISBN 80-7275-043-7

ISSN 0231-5823

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140542>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Veľká stredoveká kolonizácia a keramická produkcia na východnom Slovensku

MARIÁN ULIČNÝ

Dnes už niet pochýb, že obdobie kryjúce sa s veľkou stredovekou kolonizáciou predstavovalo jedno z najdynamickejších úsekov histórie stredo európskych krajín. Nové poľnohospodárske techniky spôsobili obrovské premeny na vidieku. Namiesto pohybujuúcich sa osád s jednoduchými, zväčša zahĺbenými chatami sa objavuje oveľa hustejšia sieť stálych osád s trvácnejšími a priestorovo členenými príbytkami. Obyvateľstvo sa začína usadzovať i v oblastiach do tých čias večného lesa. Kolonizačné hnutie riadi čoraz početnejšia šľachta, ktorá len v tomto období získava pevné a trvalé postavenie v mocenskej štruktúre krajiny. Murované panské kúrie a hrádky sú od tohto obdobia bežnou siluetou stredovekej krajiny. V celej krajine dochádza k hromadnej výstavbe sakrálnych objektov. Ale hádam tým najzaujímavejším výsledkom celého podujatia je vznik stredovekého mesta. Celý proces kolonizácie bol súčasťou veľkého kolonizačného procesu, ktorého jadrom boli južné a západné časti Európy. Odtiaľ sa postupne nové podnety šírili aj do ďalších teritórií kontinentu, najčastejšie prostredníctvom prúdu nových kolonistov.

Kuchynský riad predstavuje stálu, bežnú a pomerne lacnú súčasť materiálnej kultúry. A tak by sa mohlo zdať, že veľké kolonizačné premeny sa nedotkli tohto priam nevýznamného elementu. Nie je však tomu celkom tak. Hrnčiarsky riad pred začiatkom tohto procesu a po jeho ukončení je diametrálne odlišný. Predkolonizačná včasnostredoveká keramika je výrazne uniformná. Drvivú väčšinu nádob kuchynského riadu tvoria hrnce obtáčané na hrnčiarskom, pomaly rotujúcom kruhu. Iné formy nádob (zväčša misovitité) sú vzácné. Naproti tomu neskorostredoveká keramika je technologicky vyspelejšia a tvarovo výrazne variabilnejšia. Tieto očividné zmeny obracajú našu pozornosť na sledovanie spoločenských a hospodárskych zmien vo vzťahu k zmenám v materiálnej kultúre.

Dynamický vývoj keramiky na počiatku včasného stredoveku sa po 9. storočí pribrzdil, resp. zastavil. Pri porovnaní nálezového materiálu z teritória východného Slovenska, napr. z Prešova z 9.–10. storočia (Budinský–Krička 1961, 352–357), materiálu z Hradiska (Budinský–Krička 1961, 359–360), resp. z Topoľovky (Budinský–Krička 1958, 201–205) z 10.–11. storočia a nálezov z Gemerského Sadu – Somkútu z 11.–12. storočia (Füryová–Míček–Mihok–Tomčo 1991, 136–138) môžeme konštatovať, že zmeny v rámci 9.–11. storočia sú na tomto priestore len nepatrné a keramika odráža kontinuálnu domácu tradíciu. Jednoduchosť tvarová a technologická umožňujú predpokladať, že bola vyrábaná ešte v rámci domácej výroby.

Keramika 12.–14. storočia, ktorá spadá do obdobia vyššie uvedených veľkých hospodárskych a spoločenských zmien je zasiahnutá novými podnetmi. Premeny možno pozorovať v typovej škále, v technológii výroby ako aj vo výzdobe nádob.

Zvýšeným nárastom archeologických výskumov a prieskumov v druhej polovici 20. storočia sa aj na východnom Slovensku začali objavovať keramické súbory, ktoré sa už vymykali z rámca keramickej náplne včasnostredovekej keramiky. Nové typy okrajov u hrncov, zmeny vo výzdobných motívoch, nástup nových typov nádob a predovšetkým bielej keramiky výrazne oddeľovali tento druh pamiatok od tzv. „mladohradištnej“ keramiky 10.–11. storočia. Ich absolútne zaradenie do 12.–13. storočia priniesli prvé typologické analýzy uvedeného druhu pamiatok v 60-tych a 70-tych rokoch 20. storočia (Lamiová-Schmiedlová 1963, Budinský–Krička 1970). Neskôr tejto keramike nebola venovaná zvýšená pozor-

nosť, aj keď sa jej nálezy množili. Všeobecne možno povedať, že do 12.–13. storočia boli zaraďované všetky keramické súbory, ktoré už nemali znaky „hradišnej“ keramiky a na druhej strane predchádzali typovo bohatej kvalitnej neskorostredovekej keramiky, ako ju poznáme z 15. storočia. Materiálna báza uvedeného druhu pamiatok je dnes už pomerne rozsiahla a skladá sa z rôznych celkov, ktoré už v nijakom prípade nemožno zaradiť do jedného časového horizontu. Súčasný stav poznania dovoľuje túto vrcholnostredovekú „kolonizačnú“ keramikou rozdeliť do troch časových fáz. Zároveň bude potrebné nanovo predatovať publikované nálezové celky.

1. Staršia fáza vrcholnostredovekej keramiky

Staršiu fázu vrcholnostredovekej keramiky možno zaradiť do 12.–prvej tretiny 13. storočia. Najvýraznejšie je tento časový úsek zastúpený nálezmi z Nižnej Šebastovej (Budinský-Krička 1970, 167–188), Prešova-Bikoša a Prešova-Kráľovej hory (Tomášová-Uličný 1998, 164–165). Aj analogická keramika mimo šarišského regiónu pochádza výlučne zo sídlisk, často z lokalít s polykulturným osídlením. Ide o osady, ktoré svojimi typmi objektov a celkovým charakterom hospodárskeho systému nadväzujú na včasnostredoveké osady.

Pre túto staršiu fázu je charakteristická keramika akoby zmiešaného charakteru. Niektoré jej prvky sú jednoznačne pokračovaním tradícií včasnostredovekej keramiky, k nim však pristupujú prvky nové, bez predchádzajúcich koreňov. Hrnčiarsky riad je mnohokrát tenkostennejší, hrnčiarsky rukopis po obtáčaní nádob je zväčša výraznejšie čitateľný, čo navodzuje snáď na isté zmeny v technológii výroby nádob. Riad je z hrnčiarskeho kruhu zásadne strhávaný, niekedy sa na dne vyskytuje značka. Nádoby sú vypálené prevažne do hnedo-sivých, menej hnedo-červených odtieňov. Objavuje sa keramika vyrábaná zo svetlých okrovo-bielych hlin.

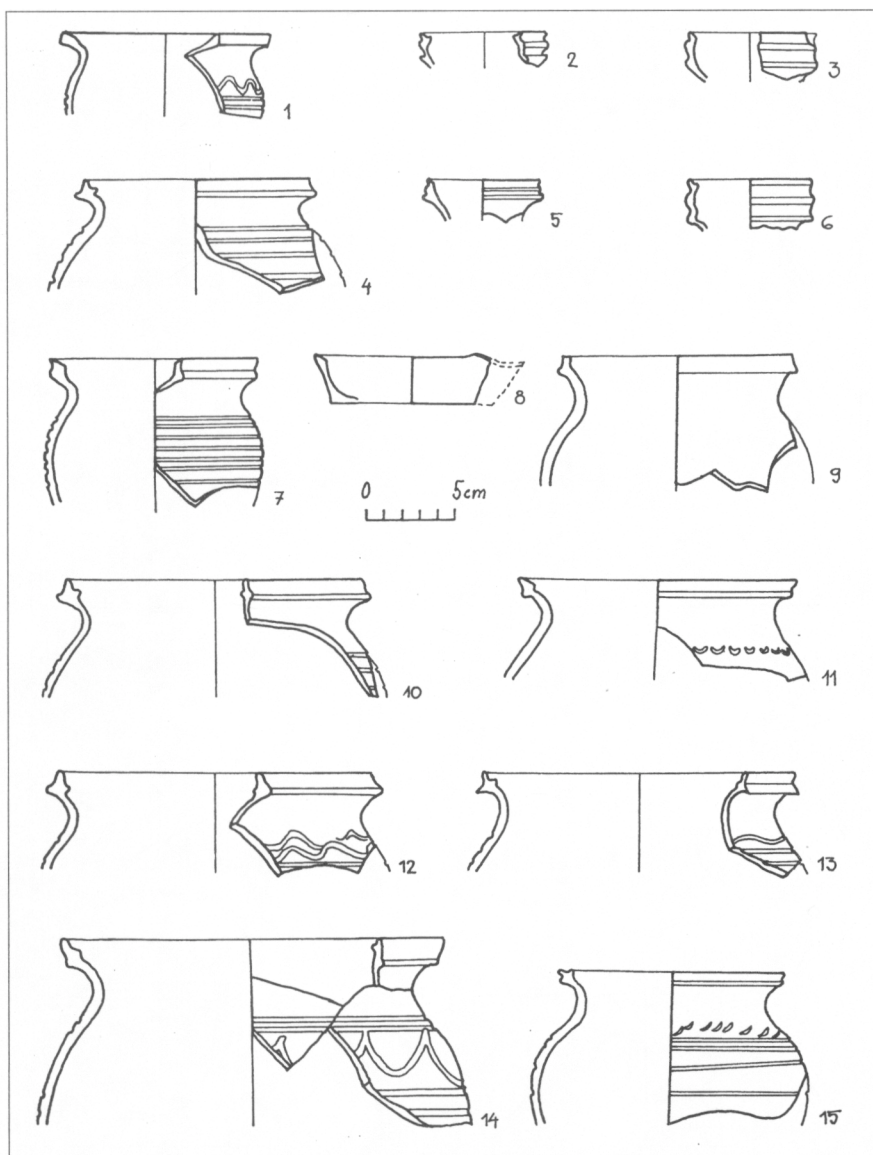
Hrnce predstavujú takmer jediný typ nádob. Tvarovo sa príliš nelíšia od svojich včasnostredovekých predchodcov. Dokonca aj mnohé typy okrajov priamo nadväzujú na mladohradištnú keramikou. Ide predovšetkým o jednoducho vyhrnuté okraje so zaobleným alebo jednoducho zrezaným koncom. Okrem nich sa výrazne prejavujú ďalšie typy okrajov so zväčša nevýrazným žliabkom na vnútornej strane, ktoré sú na vonkajšej strane zrezané, zhrubnuté, resp. profilované. Možno ich už ojedinele nájsť aj v predchádzajúcom horizonte, ich masový nárast však nastáva až v tejto staršej fáze vrcholnostredovekej keramiky. Dôležitým momentom je však nástup nového typu nahor vytiahnutých okrajov, ktoré sú na vonkajšej strane profilované, resp. vertikálne zarovnané. Nahor vytiahnuté okraje snáď najcharakteristickejšie vydeľujú keramické nálezy z okruhu mladohradištnej keramiky. Výnimočne sa začínajú objavovať aj profilované okraje na vnútornej strane členené rebierkom.

K čiastočným zmenám dochádza aj vo výzdobe hrncov. Jednoduché ryté vlnovky a vrypy nachádzame aj v inventári včasnostredovekej keramiky. Avšak až vo vrcholnostredovekej keramike sa šikmé nechtovité vrypy, jednoduché vlnovky a ryhy stávajú základným druhom výzdoby, pričom viacnásobné vlnovky ustupujú do úzadia.

Iný typ nádob mimo hrncov mladohradištná keramika pozná len výnimočne. Ide zväčša o vzácne doložené misovité tvary a závesné kotlíky. Vo vrcholnostredovekej keramike k nim ako nový typ nádob pribúdajú fľaše, ktoré sú prvou lastovičkou zvestujúcou nástup stolovej keramiky v neskoršom období.

2. Stredná fáza vrcholnostredovekej keramiky

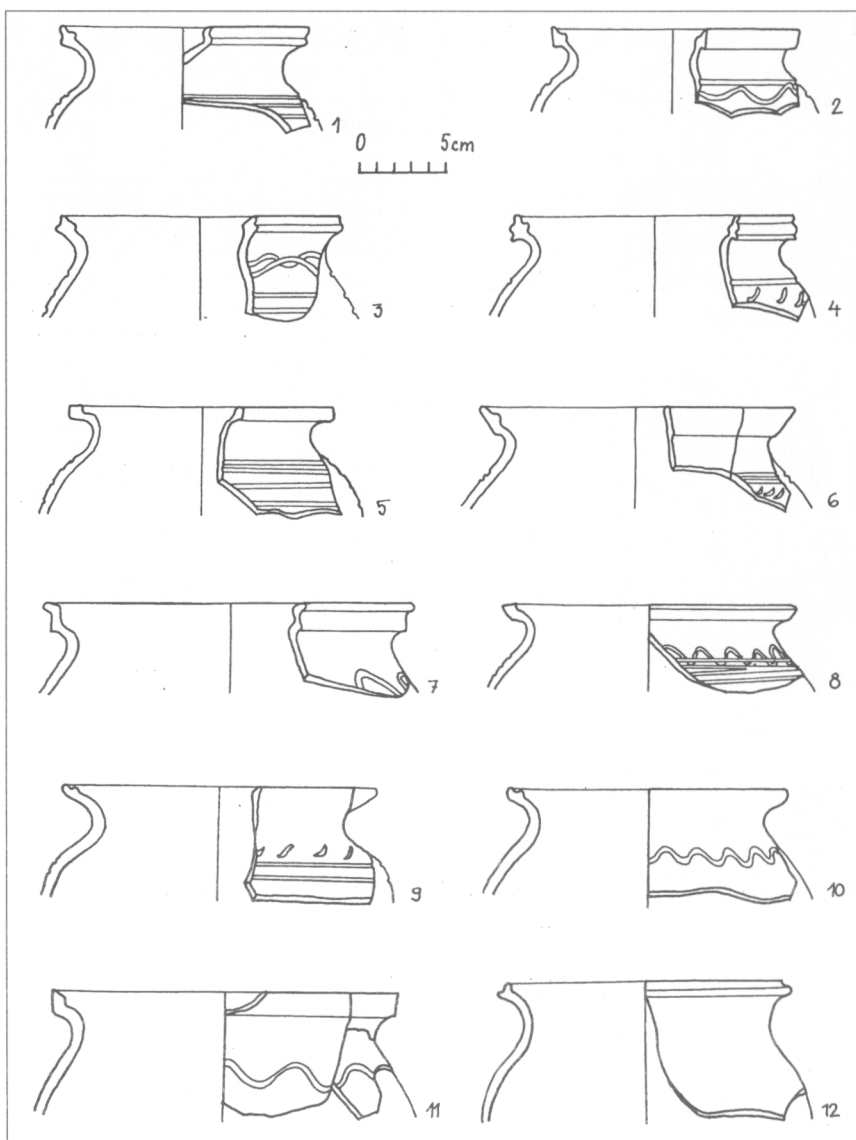
Strednú fázu vrcholnostredovekej keramiky môžeme zaradiť do druhej tretiny 13.–prvej tretiny 14. storočia. Do tejto skupiny nálezov patria predovšetkým nálezy z hrádkov v Medziankach (Slivka-Vallašek 1986, 137–162), Hanigovciach (Uličný 2000, 141–142), Ruskej Novej Vsi a Obišovciach (Polla 1964, obr. 12:2, 4–6), ako aj nálezy z výskumov v jadre dodnes existujúcich obcí, napr. z Ostrovian (Lamiová-Schmiedlová 1964, 233–264).

Obr. 1. Hrad Šariš. Keramika 13.–14. storočia.

V súčasnosti za najreprezentatívnejší súbor strednej fázy vrcholnostredovekej keramiky na území východného Slovenska možno považovať keramické celky z najstaršieho horizontu hradu Šariš. Výsledky jeho analýzy nám dávajú dobrú predstavu o náplni tohto horizontu.

Pre keramiku strednej fázy je charakteristické ešte stále pomerne slabšie vypálenie. Všetky nádoby sú obtáčané na hrnčiarskom kruhu a z neho strhávané. Malá časť dieln je opatrená značkou. Značky na dnách sú väčšinou slabo čitateľné. Najpočetnejšie zastúpené sú značky odtlačené v tvare kola s jednoduchými priečnikmi v tvare kríža, resp. s hustejšou sieťou priečnikov. U niektorých značiek chýba kruhové pole. Iný variant má v základnom kolesovitom motíve vpísanú hviezdicu. Ďalší variant má v kruhovom poli zložitejšiu geo-

Obr. 2. Hrad Šariš. Keramika 13.–14. storočia.

metrický ornament vytvorený kombináciou krížov a obdĺžnikov. Výnimočne je doložený aj kríž v štvorcovom poli.

Viac ako dve tretiny nádob sú vypálené do hnedo-sivých odtieňov. Menšia časť nádob má červenohnedú farbu. Červené odtiene sú však často len na povrchu, v jadre profilu črepov dominujú hnedo-sivé odtiene. 7 % nádob je vyrobených zo svetlých okrovo-bielych hĺn.

Drvivú väčšinu nádob tvoria naďalej hrnce, ktoré v materiále z hradu dosahovali v analýze okrajov až 98 % podiel. Celkový tvar hrncov nemožno sledovať pre zlomkovitý materiál. Zdá sa však, že prevládajú hrnce s najväčším vydutím v hornej tretine nádob. Maximálny priemer v najväčšom vydutí je často výrazne väčší oproti priemeru ústia. Prie-

mer ústia sa pohybuje najčastejšie medzi 15–20 cm. Malé hrnčeky sú skôr výnimočné. Vyskytujú sa hrnce nezdobené ako aj zdobené. Najčastejším výzdobným motívom je rytie a to vo forme nepravidelných rýh (obr. 1:4, obr. 2:1, 5), výnimočne hustých rýh pripomínajúce rebrovanie (obr. 1:7). Klasické rebrovanie na pleciach nádob je ešte vzácné a nie je charakteristické pre výzdobu hrncov v tejto časovej fáze. Okrem rýh sa vyskytujú aj ryté vlnovky, a to buď samostatne, resp. v spojení s ryhami (obr. 1:12, 13, obr. 2:2, 3, 7, 8, 10, 11). Vlnovka miestami prechádza v girlandu (obr. 1:14). Ďalším výzdobným prvkom sú zväčša šikmé nechtovité vrypy, často spojené s ryhami (obr. 1:11, 15, obr. 2:4, 6, 9). Už len úplne výnimočne sa vyskytuje viacnásobná vlnovka. Viacnásobnú vlnovku treba považovať za netypický a nezvyklý výzdobný motív v tejto fáze vrcholnostredovekej keramiky.

Najcitlivejším chronologickým ukazovateľom je tvar okraja hrncov. Najpočetnejšie sú zastúpené hrnce s profilovanými okrajmi na vnútornej strane s rebierkom, resp. šikmým zarovnaním (obr. 1:4, 7, 10–14, obr. 2:1, 3, 4). Tieto okraje sa v staršej fáze vyskytovali len ojedinele. Profilované, či vertikálne zrezané nahor vyťahnuté okraje sú ďalšou skupinou priamo prechádzajúcou zo staršej fázy (obr. 1:9, 15, obr. 2:5, 7, 8). Menej časté sú jednoducho vyhrnuté zaoblené, resp. šikmo zrezané okraje na vnútornej strane s rebierkom (obr. 2:2, 6, 9–12). Naproti tomu jednoducho vyhrnuté okraje so zaobleným, resp. zrezaným koncom, ktoré boli charakteristické pre mladohradištnú keramiky a výrazne sa uplatňovali ešte v staršej fáze vrcholnostredovekej keramiky, v tejto strednej fáze sa objavujú už len výnimočne (obr. 1:1). Sumárne by sme mohli povedať, že kým pre predchádzajúcu fázu sa stala typická výraznejšia profilácia okraja na vonkajšej strane a nahor vyťahnuté okraje, pre strednú fázu k nim ako najvýraznejší činiteľ pribudla profilácia na vnútornej strane, ktorá vytvárajúc na vnútornej strane rebierko, resp. šikmé zarovnanie oddeľuje keramické nálezy od staršej fázy.

Okrem hrncov sa výnimočne v keramike 13.–začiatku 14. storočia vyskytujú aj iné typy nádob. Stolová keramika je vyrábaná z jemnejšieho materiálu a často je aj tenkostennejšia. Oproti hrncom až 72 % okrajov patrí do okruhu okrovo-bielej keramiky.

Najtypickejším reprezentantom stolovej keramiky danej fázy sú fľaše. Vyskytujú sa jednak štíhle fľaše s vajcovitým telom a úzkou nôžkou (obr. 4:6), avšak zlomkovité nálezy z hradu ako aj analógie z ostatného územia dovoľujú predpokladať i výskyt pomerne širokých fliaš, ktorých spodná časť je široká ako u hrncov, pričom vydeľujú sa len úzkymi okrajmi hrdiel. Pre všetky okraje fliaš je charakteristická výrazná rímsovité profilácia na vonkajšej strane a rebierko, resp. šikmé zarovnanie na vnútornej strane (obr. 1:2, 3, 5, 6). Bohužiaľ materiál z hradu je príliš zlomkovitý, no predstavu o celkovom tvare týchto nádob nám dávajú nálezy z iných lokalít, napr. z Košíc (Béreš–Uličný, 1998, tab. I:4).

Džbány a krčahy predstavujú ďalšiu skupinu stolového riadu. Ide zväčša o štíhlejšie nádoby s užšou nôžkou, najväčším vydutím v strednej, resp. hornej časti tela a roztvoreným ústím, z ktorého vychádza mierne prežliabnuté ucho. Takmer všetky okraje džbánov patria k profilovaným okrajom s rebierkom, resp. šikmým zarovnaním na vnútornej strane okraja. Medzi nálezmi z premiešaných vrstiev z hradu Šariš pochádza aj ďalší okraj z džbánu, resp. krčahu s profiláciou len na vonkajšej strane okraja s charakteristickou ryťou výzdobou (obr. 4:8). Vzhľadom na fragmentárnosť nálezov uvedeného typu nádob z hradu môžeme uviesť ako analógie džbány z Ostrovian (Lamiová-Schmiedlová 1964, tab. III:16) a Veľkého Slavkova (Ruttikay 1969, obr. 3:5). Z Oborína poznáme dokonca nález konvice (Ruttikay 1970, obr. 6:5). Ide o ojedinelý typ nádoby, ktorý dosiaľ nepoznáme v ďalšom vývoji stredovekej keramiky na východnom Slovensku.

Podobne ako hrnce aj nádoby patriace k stolovej keramike sú zdobené ryhami a jednoduchými rytými vlnovkami (obr. 4:6, 8). Na exemplároch vyrábaných z okrovo-bielej hliny sa stretávame (na rozdiel od hrncov) aj s červeným zväčša geometrizujúcim maľovaním (obr. 4:5).

Ako ďalší nový typ nádob v strednej fáze vrcholno-stredovekej keramiky vystupujú kahančeky. Sú to v podstate malé miniatúrne mištičky s charakteristickou výlevkou

a okrajom, na vnútornej strane s rebierkom resp. šikmým zarovnaním (obr. 1:8). Je veľmi pravdepodobné, že v uvedenej fáze sa začínajú objavovať aj pokrievky.

3. Mladšia fáza vrcholnostredovekej keramiky

Mladšiu fázu vrcholnostredovekej keramiky môžeme zaradiť do posledných dvoch tretín 14. storočia. Táto kratšia fáza bol rozpoznaná až pri analýze bohatého keramického fondu z hradu Šariš. Okrem hradu Šariš ju poznáme z chronologicky čistých celkov z hrádku v Brezovičke a v materiále z Lipian (Uličný 2000, 143), ale aj z ďalších lokalít s kontinuálnym osídlením od 13. storočia, kde sa vyskytuje najmä v chronologicky premiešaných celkoch.

Keramiká mladšej fázy svojím charakterom plynulo nadväzuje na strednú fázu, vydeľuje ju však niekoľko nových znakov. Vypálenie nádob je dokonalejšie a približuje sa už vypáleniu neskorostredovekej keramiky. Nádoby sú podobne ako v predchádzajúcom období z hrnčiarskeho kruhu strhávané. Nízke zastúpenie zrezávaných nádob v súboroch z hradu Šariš nemusí znamenať počiatok zrezávania nádob, ale môže byť svedectvom aj mladšej intrúzie. Výnimočne sú na dnách ešte plastické značky. Značky sú zväčša slabo čitateľné. Najpočetnejšími sú značky s motívom kola s jednoduchými priečnikmi vo forme kríža, resp. s hustejšou sieťou priečnikov. U niektorých značiek chýba kruhové pole.

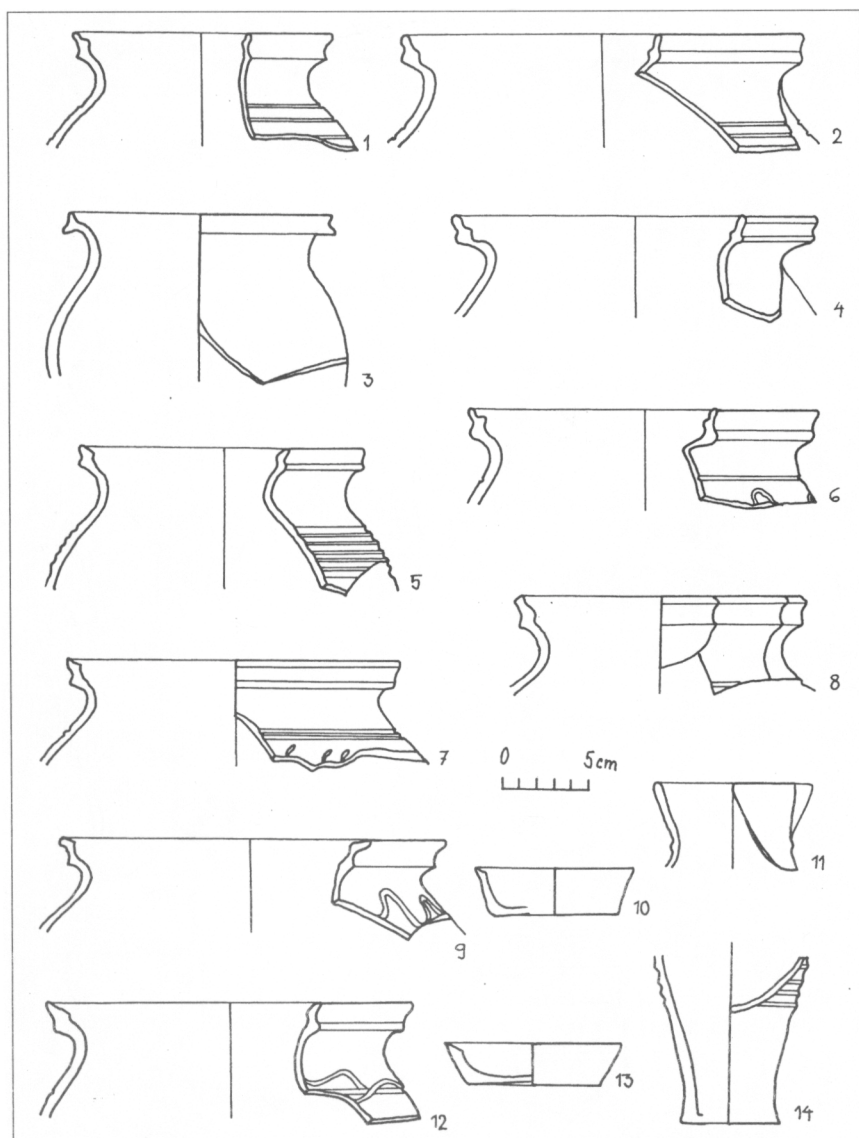
Približne necelá polovica nádob je vypálená do hnedo-sivých odtieňov, čo je zníženie oproti najstaršiemu horizontu hradu. Naproti tomu podiel nádob vypálených do červeno-hnedých odtieňov narastá. Rovnako narastá aj podiel nádob vyrábaných z okrovo-bielych hlín. Tento vyšší počet je však ovplyvnený zvýšeným nárastom stolovej keramiky.

Naďalej najpočetnejšiu zložku medzi nádobami tvoria hrnce, ich podiel však klesá na 85 %. Presná polovica hrncov má hnedo-sivé odtiene, 35 % je červeno-hnedých a 11 % hrncov je z okrovo-bielych hlín. Hrnce svojím tvarom sú priamym pokračovaním hrncov predchádzajúceho horizontu. Prevládajú hrnce s najväčším vydutím v hornej tretine nádob. Maximálny priemer v najväčšom vydutí je často výrazne väčší oproti priemeru ústia. Priemer ústia sa pohybuje najčastejšie medzi 15–20 cm. Vyskytujú sa hrnce nezdobené ako aj zdobené. Vo výzdobe sledujeme kontinuálny vývoj s keramikou 13. storočia. I naďalej sú charakteristickým výzdobným motívom jednoduché ryhy (obr. 3:1, 2). Pomerne častým výzdobným prvkom však už je aj rebrovanie na pleciah nádob (obr. 3:5, obr. 4:11). Z predchádzajúceho horizontu prechádza aj výzdoba jednoduchými vlnkami a nechtovitými vrypmi, často spojenými s ryhami (obr. 3:6, 7, 9, 12, obr. 4:9).

Chronologicky najcitlivejším zostáva tvar okraja. Naďalej najpočetnejšími tvarmi sú profilované okraje na vnútornej strane s rebierkom, resp. šikmým zarovnaním (obr. 3:1, 2, 4–9, 12, obr. 4:11) a nahor vytiahnuté okraje (obr. 3:3, obr. 4:9). Výnimočne sa ešte vyskytujú staré varianty s ostrou profiláciou. Charakteristickými sa však stávajú prechodné tvary s menej ostrou profiláciou a plynulejším priebehom. Okrem nich sa začínajú objavovať aj mladé varianty s vyhrnutým ústím a slabo zreteľnou profiláciou, ktoré pokračujú v neskorostredovekej keramike.

Príznačným prínosom keramiky 14. storočia je zvýšený nárast stolovej keramiky, ktorá tvorí podľa analýzy okrajov až 12 % podiel. Stolová keramiká je vyrábaná z jemnejšieho materiálu. Oproti hrncom až tri štvrtiny nádob stolovej keramiky patrí do okruhu okrovo-bielej keramiky.

Flaše, typický reprezentant stolového riadu 13. storočia sa v období 14. storočia z náplne stolovej keramiky postupne vytrácajú. Ich miesto zaberajú čoraz častejšie sa vyskytujúce džbány. Na základe torzovitého materiálu možno povedať, že vyskytujú sa džbány s najväčšou výduťou v polovici, resp. hornej polovici tela a vysokým mierne, či výrazne roztvoreným ústím, z ktorého vychádza mierne prežliabnuté ucho. Nôžka je buď úzka, alebo široká v ničom sa neodlišujúca od hrncov. Priemer ústia sa pohybuje najčastejšie medzi 8–12 cm. Najpočetnejšie sú zastúpené džbány s profilovanými okrajmi na vnútornej strane s rebierkom, resp. šikmým zarovnaním (obr. 4:1, 3, 12), ojedinele sa vyskytuje jednoduchší profilovaný okraj na vnútornej strane len s menším žliabkom (obr. 4:10). Okrem džbánov sa vyskytujú

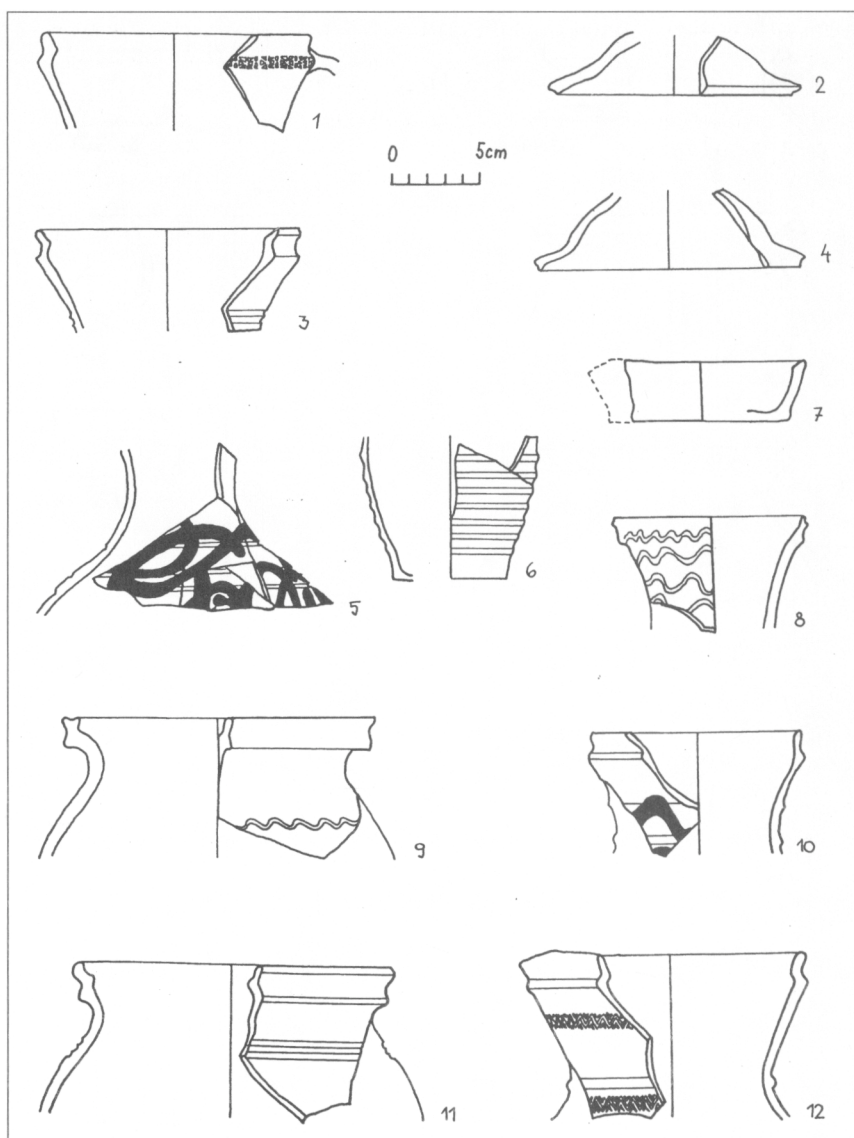
Obr. 3. Hrad Šariš. Keramika 13.–14. storočia.

aj krčahy, ktoré poznáme i z ďalších lokalít východného Slovenska (Béres–Uličný 1998, tab. II:3).

Ako nový typ medzi stolovou keramikou sa v keramike 14. storočia objavujú poháre. Štíhle poháre majú pomerne úzku nôžku, vajcovité telo a vonku roztvorené ústie, niekedy aj s malou výlevočkou (obr. 3:11, 14). Priemer ústia sa pohybuje najčastejšie medzi 5–8 cm.

Stolová keramika má oveľa variabilnejšiu výzdobu. Poháre sú zdobené zväčša len rebrovaním na telách. Výzdoba u džbánov, krčahov a fliaš je omnoho bohatšia. Rytie a rebrovanie je často len sprievodný typ výzdoby. Najčastejším je červené maľovanie. Geometrický maľovaný ornament sa však vyskytuje len u okrovo-bieleho riadu (obr. 4:10).

Obr. 4. Hrad Šariš. Keramika 13.–14. storočia.

Novým výzdobným prvkom sa stáva kolkovanie (obr. 4:1, 12). Ojedinele sa stretávame aj s viacnásobnou rytou vlnkou.

Okrem stolovej keramiky sa vyskytujú v keramickej náplni 14. storočia naďalej kahančeky, takmer v ničom sa neodlišujúce od kahančekov z 13. storočia. Nízke miskovité nádoby majú okraj na vnútornej strane členený rebierkom, resp. šikmým zarovnaním (obr. 3:10, 13).

Posledným najmenej zastúpeným typom nádob v keramike 14. storočia sú pokrievky. Ide o klasické kužeľovité pokrievky s pomerne jednoduchým, len ojedinele profilovaným okrajom (obr. 4:2, 4).

Analýzou bohatého keramického materiálu z hradu Šariš v kontexte s analógiami v blízkom okolí sa nám podarilo vyčleniť tri chronologické fázy vo vývoji vrcholnostredovekej keramiky 12.–14. storočia na území východného Slovenska. Táto „kolonizačná“ keramika postupne reaguje na nové podnety, ktoré sa do našich krajín dostávali prostredníctvom západných kolonistov. Zaznamenávané zmeny v technológii výroby, typovej variabilite a výzdobe sú odrazom nielen nových impulzov, ale aj veľkými premenami v hrnčiarskej výrobe, keď podomácky vyrábaný riad postupne nahrádzajú výrobky špecializovaných remeselníkov – hrnčiarov, a to či už mestských alebo vidieckych.

Bohatá typová škála výrobkov a vyspelá technológia hrnčiarskeho výrobného procesu je výsledkom procesov, ktoré tu začali v kolonizačnom období.

Literatúra

- BÉREŠ, J.–ULIČNÝ, M., 1998: Výsledky archeologického výskumu v centre Košíc. In: Slovenská archeológia XLVI-2, 333–351.
- BUDÍNSKÝ-KRIČKA, V., 1958: Slovánske mohyly na východnom Slovensku. In: Slovenská archeológia VI-1, 138–205.
- 1961: Slovánske osídlenie na severovýchodnom Slovensku. In: Slovenská archeológia IX, 347–390.
- 1970: Príspevok k poznaniu včasnostredovekej dediny na severovýchodnom Slovensku. In: Slovenská archeológia XVIII-1, 167–188.
- FŮRYOVÁ, K.–MÍČEK, M.–MIHOK, L.–TOMČO, Š., 1991: Začiatky železiarstva vo východnej časti Gemery v stredoveku. In: Zborník SNM LXXXV– Archeológia 1, 107–144.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M., 1964: Kontrolný výskum v Ostrovnoch roku 1963. In: Študijné zvesti AÚ SAV 13, 233–264.
- POLLA, B., 1964: Stredoveký hrádok v Obišovciach. In: Slovenská archeológia XII-2, 467–484.
- RUTTKAY, A., 1969: Včasnostredoveký príbytok z Veľkého Slavkova, okr. Poprad. In: Nové obzory 11, 271–283.
- SLIVKA, M.–VALLAŠEK, A., 1986: Archeologický výskum stredovekého hrádka v Medziankach. In: Nové obzory 28, 137–162.
- TOMÁŠOVÁ, B.–ULIČNÝ, M., 1998: Včasnოსlovenské sídlisko v Prešove. In: Východoslovenský pravek V, 157–172.
- ULIČNÝ, M., 2000: Keramika z Hanigovského hradu. In: AVANS v roku 1999, 141–142.
- 2000: Stredoveká keramika z Lipian. In: AVANS v roku 1999, 143.

Zusammenfassung

Die mittelalterliche Kolonisation und die keramische Produktion in der Ostslowakei

Die Zeit der großen mittelalterlichen Kolonisation bedeutet auch eine der dynamischen Epochen in der Entwicklung des mittelalterlichen Töpfergewerbes. Auf Grund der Analyse der keramischen Funde aus der Burg Šariš im Kontext mit weiteren Analogien aus der nahen Umgebung ist es gelungen, in der Entwicklung der hochmittelalterlichen Keramik in der Ostslowakei drei Zeitabschnitte zu spezifizieren.

Die alte Phase der hochmittelalterlichen Keramik kann man ins 12. bis ins erste Drittel des 13. Jhs. datieren. Diese Phase repräsentieren die keramischen Kollektionen aus Nižná Šebastová und Prešov. Für diese ältere Phase ist noch der vermischte Charakter kennzeichnend. Das Geschirr wurde auf der langsam rotierenden Töpferscheibe erzeugt und davon abgetragen. Auf den Böden kommen manchmal Zeichen vor. Die Waren wurden zumeist zu braun-grauen Farbtönen gebrannt, es gibt aber auch die Keramik aus hellen ocker-weißen Tönen. Was das Küchengeschirr betrifft, überwiegen die Töpfe mit profilierten, vertikal geschnittenen oder nach oben aufgezogenen Rändern. Die Keramik ist zumeist mit Rillen, Ritzern, einfachen oder mehrfachen Wellenlinien verziert. Nebst Töpfen kommen selten auch kleine Hängekessel und Flaschen vor.

Die Mittelphase der hochmittelalterlichen Keramik kann man ins zweite Drittel des 13. bis ins erste Drittel des 14. Jhs. datieren.

Unter die repräsentativen Funde der angeführten Phase gehören die Kollektionen aus Medzianky, Hanigovcie, Obišovcie, Ostroviany, aber vor allem der älteste Horizont aus der Burg Šariš. Die Keramik wurde weiterhin auf der langsam rotierenden Töpferscheibe hergestellt und davon abgetragen, auf einigen Böden befinden sich Zeichen. Bei diesen Erzeugnissen überwiegen braun-graue Farbtöne, es gibt aber auch die Keramik aus hellen gelb-weißen Tönen. Die Töpfe sind mit schrägen Einritzungen, einfachen Wellenlinien und Rillen verziert. Für die Datierung ist vor allem die Form der Ränder wichtig. Die profilierten, vertikal gerade gemachten und nach oben aufgezogenen Ränder überwiegen, auf der Innenseite

befindet sich oft eine Rippe, bzw. ist sie schräg geschnitten. Was das Tafelgeschirr betrifft, überwiegen Flaschen, ausnahmsweise begegnet man auch Krügen und Kannen. Die Tafelkeramik aus ocker-weißen Tönen ist mit roten Bemalungen verziert. Von schalenförmigen Erzeugnissen kommen vor allem geringe Lämpchen vor.

Die jüngere Phase der hochmittelalterlichen Keramik kann man in die letzten zwei Drittel des 14. Jhs. datieren. Diese Phase repräsentieren die Kollektionen aus Brezovička, Lipiany und aus der Burg Šariš. Die Erzeugnisse sind vielmal vollkommener ausgebrannt. In der Verzierung überwiegen braun-graue Farbtöne, der Anteil von rot-braunen Keramikstücken ist jedoch mit der Zeit immer höher. Die Erzeugnisse wurden von der Töpferscheibe weiterhin abgetragen. Die Töpfe sind mit der Riffelung, aber auch mit Rillen, Ritzen und Wellenlinien verziert und mit nach oben aufgezogenen Rändern oder mit profilierten Rändern, die auf der Innenseite eine Rippe haben, bzw. schräg geschnitten sind. Der Anteil der Tafelkeramik, besonders der Keramik aus den ocker-weißen Tönen, ist mit der Zeit immer höher. Die Flaschen sind nicht mehr so häufig, charakteristisch sind Krüge und Becher. Von anderen Typen kann man noch kleine Lämpchen und kegelförmige Deckel erwähnen. Die Verzierung der Tafelkeramik ist mehr vielfältig. Nebst Rillen, Ritzen und Wellenlinien kommt auch die rote Bemalung und Stempelkeramik zur Geltung.

Abbildungen:

1. Burg Šariš. Keramik aus 13.–14. Jh.
2. Burg Šariš. Keramik aus 13.–14. Jh.
3. Burg Šariš. Keramik aus 13.–14. Jh.
4. Burg Šariš. Keramik aus 13.–14. Jh.